

Stilovi privrženosti i zadovoljstvo različitim aspektima ljubavne veze: dijadna analiza

Nada Krapić¹ i Dora Daraboš²

¹ Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Rijeka, Hrvatska

² Institute of Modern Psychology, Basel, Švicarska

Sažetak

Na uzorku od 215 heteroseksualnih romantičnih parova ispitani su efekti stilova privrženosti na zadovoljstvo vezom obaju članova para. Za mjerenje stilova privrženosti korišten je Upitnik interpersonalnih odnosa koji mjeri četiri stila privrženosti: sigurnu, odbijajuću, zaokupljenu i plašljivu privrženost. Zadovoljstvo vezom operacionalizirano je trima pokazateljima: percipiranom kvalitetom veze, zadovoljstvom partnerom i procjenom stabilnosti veze, a na temelju tih triju pokazatelja izračunan je i ukupan rezultat koji je nazvan ukupna evaluacija veze. Po svojoj je prirodi zadovoljstvo vezom interpersonalni fenomen, odnosno povezan je ne samo s vlastitim karakteristikama, nego i s karakteristikama partnera. Zbog toga je za obradu podataka korišten model međuzavisnosti aktera i partnera koji je omogućio analizu odnosa između stilova privrženosti pojedinca i pokazatelja njegova zadovoljstva vezom (akterski efekti) te odnosa između njegovih stilova privrženosti i pokazatelja zadovoljstva vezom njegova/njezina partnera (partnerski efekti). Rezultati su pokazali da sigurna privrženost ima pozitivan akterski efekt na kvalitetu i stabilnost veze muškaraca te na ukupnu evaluaciju veze, dok plašljiva privrženost ima negativan akterski efekt na kvalitetu veze, zadovoljstvo partnerom i ukupnu evaluaciju veze, također samo kod muškaraca. Dobiven je jedan partnerski efekt i on pokazuje da su žene manje zadovoljne partnerima koji imaju više plašljivu privrženost. Naglašena je važnost dobivenih rezultata u kontekstu prethodnih istraživanja koja su uglavnom provedena na pojedincima, a navedene su i neke njihove potencijalne kliničke implikacije.

Cljučne riječi: stilovi privrženosti, zadovoljstvo vezom, romantični parovi, akterski efekti, partnerski efekti

Nada Krapić <https://orcid.org/0000-0002-3104-9486>

Ovaj je rad nastao u okviru znanstvenoga projekta *Mehanizmi i ishodi asortativnog uparivanja romantičnih partnera u različitim psihološkim obilježjima* (uniri-iskusni-drustv-23-187) koji financira Sveučilište u Rijeci.

✉ Nada Krapić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, 51 000 Rijeka, Hrvatska, E-adresa: nkrapic@ffri.uniri.hr

Uvod

Privrženost se definira kao trajna afektivna veza koja se manifestira sklonošću prema traženju i održavanju bliskosti sa skrbnikom, osobito u situacijama koje su prijeteće i neugodne (Bowlby, 1969/1982). Taj je motivacijski sustav evoluirao da bi potomstvu olakšao zaštitu i emocionalnu sigurnost, s krajnjom funkcijom osiguranja preživljavanja (Bowlby, 1969/1982). Sustav privrženosti aktivira se s ciljem upravljanja osjećajima, mislima i ponašanjima u situacijama potencijalnoga razdvajanja i prijatni odnosu (Guerrero, 1998). Prema teoriji privrženosti (Bowlby, 1969/1982) djeca nesvjesno razvijaju određene stilove privrženosti kao odgovor na način na koji ih tretiraju skrbnici. To dovodi do razvoja skupa pretpostavki, odnosno radnih modela o tome kako funkcioniraju bliski odnosi, tj. u kojoj je mjeri netko vrijedan ljubavi i podrške (pogled na sebe) i u kojoj su mjeri drugi pouzdani (pogled na druge; Bowlby, 1969/1982). Kada je figura privrženosti, npr. majka ili neki drugi primarni skrbnik, konstantno dostupna i adekvatno odgovara na djetetova ponašanja i potrebe, ono će u njoj pronaći siguran temelj na koji se može osloniti kada počne istraživati okolinu (Mikulincer i Shaver, 2016). Razlike u osjetljivosti skrbnika te kvaliteti i kvantiteti brige koju pruža djetetu dovode do interindividualnih razlika u privrženosti pa dijete na temelju obilježja i ponašanja figure privrženosti može razviti sigurnu ili nesigurnu privrženost (Bowlby, 1969/1982). Figura sigurne privrženosti osoba je koja postojano osigurava fizičku i emocionalnu brigu o djetetu, osjetljiva je na signale djeteta koji govore o njegovim potrebama i na njih adekvatno odgovara, konzistentno je prisutna u socijalnoj mreži djeteta i ulaže u odnos s djetetom, nasuprot obilježjima figure privrženosti koja potencira razvoj nesigurne privrženosti jer ne odgovara na potrebe djeteta, nedostupna je i emocionalno udaljena te nekonzistentna u svojim roditeljskim postupcima (Bowlby, 1969/1982).

Iako u početku korištena uglavnom za ispitivanje emocionalnoga funkcioniranja djece, teorija privrženosti već se sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća počela primjenjivati i kod odraslih, polazeći od pretpostavke da su internalni radni modeli prototip za kasnije odnose izvan obitelji, poput odnosa s partnerom (npr. Bartholomew i Horowitz, 1991). Naime, radni su modeli složene kognitivne strukture koje sačinjavaju predložak za naša očekivanja i interpretacije socijalnih odnosa, uvjerenja o tome koliko su nam druge osobe dostupne, koliko su osjetljive na naše potrebe te općenito koliko su vrijedne naše pažnje i ljubavi. Na temelju toga radni modeli organiziraju naša karakteristična interpersonalna ponašanja (Collins i Read, 1994). Proširenje te teorije i na odrasle počivalo je na Bowlbyjevu razvojnom pogledu na funkcioniranje privrženosti, odnosno na pretpostavci da internalni radni modeli djeluju na naše emocionalne, kognitivne i ponašajne reakcije u kasnijoj dobi u skladu s onim što je stečeno tijekom ranoga razvoja (Lopez, 2019). Dakle, sustav privrženosti može se smatrati jednom od osnova za kasnije funkcioniranje pojedinca i formiranje ostalih odnosa privrženosti, primjerice, s partnerom, jer rane interakcije sa značajnima drugima razvijaju

očekivanja i vjerovanja koja potom oblikuju percepciju o tome kako bi trebao izgledati interpersonalni odnos dvoje odraslih ljudi u romantičnoj vezi. Dakle, iako roditelji ostaju trajni faktori u hijerarhiji privrženosti, oni s vremenom sve više zauzimaju sekundarnu poziciju, a na njihovo mjesto kao primarne figure privrženosti dolaze romantični partneri (Shaver i Mikulincer, 2002). Međutim, obrasci privrženosti koje je dijete razvilo u odnosu s primarnim skrbnikom, najčešće majkom, prototip su za interpersonalne odnose u odrasloj dobi (Sroufe i sur., 2005).

Bartholomew (1990) te Bartholomew i Horowitz (1991) kreirali su klasifikacijski sustav koji sadrži četiri stila privrženosti: sigurnu, odbijajuću, zaokupljenu i plašljivu privrženost. Ti su stilovi dobiveni kombinacijom dvaju tipova internalnih radnih modela, modela o sebi i modela o drugima, koji pak mogu biti pozitivni ili negativni. Sigurna privrženost uključuje pozitivan pogled na sebe i na druge pa osobe s tim stilom privrženosti imaju osjećaj vrijednosti i očekivanja da će ih drugi prihvatiti, ali bez gubitka osobne autonomije. Odbijajuća je privrženost kombinacija pozitivnoga pogleda na sebe i negativnoga na druge, a njezina su osnovna obilježja oslanjanje na sebe, distanciranost u interpersonalnim odnosima i umanjivanje vrijednosti bliskih interpersonalnih odnosa. Zaokupljena je privrženost kombinacija negativnoga pogleda na sebe i pozitivnoga na druge. Osobe s tim stilom privrženosti zahtjevne su u interpersonalnim odnosima, izrazito su usmjerene na svojega partnera, sklone su idealizirati druge osobe te kroz bliske interpersonalne odnose nastoje dobiti podršku i održati samopoštovanje. Plašljiva je privrženost kombinacija negativnoga pogleda na sebe i na druge, a karakterizira je izbjegavanje bliskih interpersonalnih odnosa zbog straha od odbacivanja te osjećaj osobne nesigurnosti i nepovjerenja prema drugima. Unatoč strahu od intimnosti takve osobe ipak imaju potrebu za socijalnim kontaktom i odobravanjem, što često rezultira konfliktnim tendencijama istovremenoga približavanja i udaljavanja (Henderson i sur., 2005).

Internalni radni modeli odgovorni su za relativno stabilne individualne razlike u stilovima privrženosti u odrasloj dobi pa se oni dodatno mogu konceptualizirati kao dvije relativno ortogonalne dimenzije, zavisnost i izbjegavanje intimnosti (Bartholomew i Horowitz, 1991), odnosno anksioznost i izbjegavanje (Gallo i sur., 2003). Dimenzija anksioznosti varira od niske, odnosno pozitivnoga pogleda na sebe (sigurna i odbijajuća privrženost) do visoke, odnosno negativnoga pogleda na sebe (zaokupljena i plašljiva privrženost), a dimenzija izbjegavanja od niskoga, odnosno pozitivnog pogleda na druge (sigurna i zaokupljena privrženost) do visokoga, odnosno negativnog pogleda na druge (odbijajuća i plašljiva privrženost). Dimenzija izbjegavanja odnosi se na stupanj u kojemu se pojedinac osjeća ugodno s obzirom na bliskost te emocionalnu i seksualnu intimnost u vezi. Pojedinci koji su visoko na dimenziji izbjegavanja u romantičnoj su vezi samodostatni, nepovjerljivi, emocionalno distancirani, neuključeni i ne oslanjaju se na svojega partnera jer ne vjeruju da bi im on mogao ili htio pomoći (Butzer i Campbell, 2008). S druge strane, dimenzija anksioznosti odnosi se na stupanj u kojemu se pojedinac brine da će ga

partner ostaviti i ruminira o odbijanju. Pojedinci koji su visoko na dimenziji anksioznosti zabrinuti su da im partner neće biti dostupan kada im bude potrebno, što pridonosi njihovoj povećanoj tendenciji traženja partnerove pažnje (Brennan i sur., 1998).

Mnogobrojna su longitudinalna i transverzalna istraživanja posljednjih tridesetak godina pokazala da se i romantične veze mogu sagledati u kontekstu privrženosti (Candel i Turliuc, 2019; Li i Chan, 2012). Tako, primjerice, pojedinci sa sigurnom privrženošću izvješćuju o pozitivnijim iskustvima u romantičnim vezama nego pojedinci s anksioznom ili izbjegavajućom privrženošću (Hazan i Shaver, 1987). Općenito, sigurna je privrženost pozitivno povezana sa zadovoljstvom u vezi, dok su nesigurni stilovi privrženosti s njime negativno povezani (Pistole, 1989; Shaver i Mikulincer, 2002). Govoreći u terminima dimenzija privrženosti, visoki rezultati na anksioznosti i izbjegavanju, koji se nalaze u podlozi nesigurnih silova privrženosti, imaju negativne efekte na većinu aspekata kvalitete veze (Li i Chan, 2012).

Negativni efekti nesigurne privrženosti na zadovoljstvo vezom vrlo su učestali jer su svakodnevne aktivnosti ispunjene dvosmislenim, nejasnim i potencijalno prijetećim interakcijama s partnerima (Saavedra i sur., 2010). Prema aktivacijskome modelu privrženosti svakodnevne interakcije između partnera imaju ulogu katalizatora afektivnih i ponašajnih odgovora pojedinca (Shaver i Mikulincer, 2002). Za osobe sa sigurnom privrženošću prijeteći će događaj aktivirati sustav privrženosti u smjeru ponašanja kojima je cilj održavanje veze. Nasuprot tomu, kod nesigurno privrženih pojedinaca isti će prijeteći događaj potaknuti hiperaktivaciju ili deaktivaciju sustava privrženosti, ovisno o razini njihove anksioznosti i izbjegavanja. Kod osoba koje su visoko na dimenziji anksioznosti i stoga osjetljive na udaljšavanje figure privrženosti dolazi do hiperaktivacije sustava privrženosti. Ona se manifestira u prenaplašavanju svojih pozitivnih i negativnih emocionalnih reakcija prema partneru i u nastojanju da se održi bliskost s njime. Kod osoba koje su visoko na dimenziji izbjegavanja dolazi do hipoaktivacije, odnosno deaktivacije sustava privrženosti zato što se bliskost figure privrženosti ne procjenjuje korisnom. Takve osobe negiraju važnost intimnosti u romantičnome odnosu i supresiraju svoje emocije prema partneru (Saavedra i sur., 2010; Shaver i Mikulincer, 2002). Neka istraživanja pokazuju da postoje razlike u negativnim efektima dimenzija anksioznosti i izbjegavanja (npr. Li i Chan, 2012). Naime, čini se da je dimenzija izbjegavanja snažnije negativno povezana s indikatorima kvalitete veze kao što su opće zadovoljstvo vezom, osjećaj povezanosti i podrška. S druge strane, dimenzija anksioznosti više je povezana s frekvencijom konflikta u romantičnoj vezi pa, iako obje dimenzije narušavaju opće zadovoljstvo vezom, čini se da izbjegavanje ima veći negativan efekt nego anksioznost (Mikulincer i Shaver, 2016).

Najveći je dio istraživanja odnosa između privrženosti i različitih aspekata kvalitete romantičnih veza proveden na pojedincima tako da su se ispitali efekti vlastite privrženosti na vlastite procjene različitih pokazatelja kvalitete tih veza.

Međutim, za bolje razumijevanje toga odnosa potrebno je uključiti i perspektivu partnera jer nam to omogućava ispitivanje i interpersonalnoga pogleda na socijalne ishode, što je bitan napredak u odnosu na ispitivanja koja uključuju samo intrapersonalnu perspektivu, odnosno perspektivu samo jednoga člana para (Back i Vazire, 2015). Naime, u dijadnim odnosima kao što su romantične veze različiti ishodi po pojedinca, kao što su njegovo zadovoljstvo životom i vezom, pokazatelji mentalnoga zdravlja i sl., mogu biti povezani ne samo s vlastitim karakteristikama, kao što su npr. vlastiti stilovi privrženosti (akterski efekti), nego i s partnerovim karakteristikama, kao što su njegovi stilovi privrženosti (partnerski efekti).

Prethodna istraživanja akterskih i partnerskih efekata privrženosti bila su uglavnom usmjerena na dvije dimenzije privrženosti, anksioznu i izbjegavajuću privrženost (Candel i Turliuc, 2019; Li i Chan, 2012). Sumirajući rezultate 132 istraživanja, Candel i Turliuc (2019) ispitali su akterske i partnerske efekte nesigurne privrženosti, operacionalizirane kao dimenzije anksioznosti i izbjegavanja, na zadovoljstvo vezom. Njihovi su rezultati pokazali da su viši rezultati na objema dimenzijama povezani s nižim zadovoljstvom vezom i aktera i partnera, da su ti efekti podjednaki za žene i za muškarce te da su akterski efekti snažniji nego partnerski. Dodatno, njihovi su rezultati pokazali da su ti efekti moderirani kulturnim faktorima, demografskim karakteristikama ispitanika i metodološkim obilježjima istraživanja. Treba napomenuti da ta metaanaliza nije uključivala istraživanja koja su stilove privrženosti konceptualizirala onako kako su to predložili Bartholomew i Horowitz (1991).

Negativni akterski i partnerski efekti anksiozne i izbjegavajuće privrženosti dobiveni su i za neke druge ishodne varijable. Polazeći od dimenzija privrženosti koje su predložili Brennan i suradnici (1998), istraživanje provedeno na uzorku španjolskih heteroseksualnih parova pokazuje negativne akterske, ali ne i partnerske efekte nesigurne privrženosti na samopoštovanje i socijalnu samoeфикаsnost te negativne akterske i partnerske efekte izbjegavajuće privrženosti na zadovoljstvo vezom (Molero i sur., 2011). Anksiozna i izbjegavajuća privrženost žena bile su pozitivno povezane sa simptomima stresa kod njihovih muških partnera nakon bračne terapije, dok je izbjegavajuća privrženost muškaraca bila značajno pozitivno povezana sa simptomima stresa kod njihovih ženskih partnerica nakon bračne terapije (Parker i sur., 2012). Istraživanje provedeno na uzorku heteroseksualnih bračnih parova pokazalo je akterske efekte anksioznosti i izbjegavanja, odnosno, osobe s višom anksioznom i izbjegavajućom privrženošću pokazivale su niže seksualno i bračno zadovoljstvo (Butzer i Campbell, 2008). Nadalje, dobiven je i jedan partnerski efekt, odnosno, osobe čiji su partneri pokazivali višu izbjegavajuću privrženost izvješćivale su o nižemu seksualnom zadovoljstvu.

Znatno je manje istraživanja koja su u kontekstu interpersonalnih odnosa koristila klasifikaciju stilova privrženosti koju su predložili Bartholomew i Horowitz (1991). U jednome takvom istraživanju provedenome na bračnim parovima Banse (2004) nalazi pozitivnu povezanost sigurne privrženosti te negativnu povezanost

plašljive, zaokupljene i odbijajuće privrženosti s vlastitim zadovoljstvom vezom, kao i s partnerovim zadovoljstvom vezom. Na uzorku bračnih parova sigurna je privrženost imala negativan akterski i partnerski efekt na većinu negativnih interpersonalnih ponašanja, dok su zaokupljena, plašljiva i odbijajuća privrženost imale pozitivne akterske i partnerske efekte na različita negativna interpersonalna ponašanja kao što su izbjegavanje, izazivanje ljubomore i konflikata, špijuniranje i sl. (Goodboy i sur., 2017). Slični su efekti dobiveni i kod drugih vrsta odnosa i ishodišnih varijabli. Ispitujući odnos između stilova privrženosti i stilova rješavanja konflikata na dijadama roditelja i odrasle djece, La Valley i Guerrero (2012) nalaze i akterske i partnerske efekte. Kada je riječ o akterskim efektima, sigurna je privrženost bila pozitivno povezana sa strategijama koje uključuju suradnju i kompromis, odbijajuća privrženost sa strategijama koje uključuju više sukoba i izbjegavanja, a manje suradnje, dok je zaokupljena privrženost bila više povezana s kompetitivnim strategijama. Kada je pak riječ o partnerskim efektima, i roditelji i djeca češće koriste suradničke strategije i strategije koje uključuju kompromise ako je njihov partner sigurno privržen te češće koriste strategije neizravnih sukoba ako je njihov partner odbijajuće privržen.

Cilj je ovoga istraživanja ispitati akterske i partnerske efekte sigurne, odbijajuće, zaokupljene i plašljive privrženosti na zadovoljstvo vezom heteroseksualnih romantičnih parova. Da bi se zahvatili različiti aspekti zadovoljstva vezom, ono će biti operacionalizirano trima pokazateljima: percepcijom kvalitete veze, procjenom zadovoljstva partnerom i procjenom stabilnosti veze. Prethodna istraživanja upućuju na to da i upitnik percipirane kvalitete veze (Hassebrauck i Fehr, 2002) i upitnik zadovoljstva partnerom (Rasco i Warner, 2017) pokazuju smislene veze sa stilovima privrženosti, dok skala bračne stabilnosti, koliko je nama poznato, dosad nije korištena u tome kontekstu.

Na temelju teorije privrženosti, kao i na temelju prethodnih istraživanja, može se pretpostaviti da će sigurna privrženost žena i muškaraca imati najpozitivnije akterske i partnerske efekte na različite aspekte zadovoljstva vezom, dok će plašljiva privrženost na njih imati najsnažnije negativne efekte. Efekti ostalih dvaju stilova privrženosti, odbijajuće i zaokupljene, bit će negativni, ali manje nego efekti plašljive privrženosti. Kada je riječ o pojedinim aspektima kvalitete veze, moglo bi se očekivati da će stilovi privrženosti koji uključuju negativan model o drugima (odbijajuća i plašljiva privrženost) imati snažniji negativan efekt na mjeru koja se odnosi na percepciju zadovoljstva partnerom nego na druge mjere, dok će sigurna privrženost, koja uključuje pozitivan model o sebi i drugima, biti više povezana s mjerama koje se odnose na interpersonalne aspekte veze, odnosno na procjenu kvalitete i stabilnosti veze. Dodatno, zbog straha od odbacivanja plašljiva bi privrženost mogla imati negativan akterski efekt na percepciju stabilnosti veze. Očekuje se da će akterski efekti biti snažniji od partnerskih zbog toga što su iskustva osobe o vezi sa svojim partnerom više pod utjecajem osobnih karakteristika nego karakteristika partnera (Neyer i Voigt, 2004). Dodatno, kada su svi podaci

prikupljeni jednom metodom, u ovome slučaju samoprocjenama, zajednička varijanca metode također može djelovati na povećanje akterskih efekata (Orth, 2013).

Metoda

Ispitanici i postupak

U istraživanju je sudjelovalo 215 heteroseksualnih romantičnih parova koji su bili u vezi barem godinu dana ($M = 15.7$ godina, $SD = 11.82$ godine, u rasponu od 1 do 42 godine). Korišten je prigodan uzorak koji je prikupljen tako da su studenti psihologije na različite načine (usmeno, putem društvenih mreža i sl.) proširili svojim prijateljima i kolegama informacije o tome kakvi parovi mogu sudjelovati u ovome istraživanju. Kada su pronašli prikladne parove voljne sudjelovati u istraživanju, dogovorili bi s njima vrijeme i mjesto ispitivanja. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i nije se nagrađivalo. Dob ispitanika kretala se od 19 do 65 godina, pri čemu su žene ($M = 37.90$, $SD = 11.92$) bile značajno mlađe od muškaraca ($M = 40.02$, $SD = 12.05$; $t = 9.16$, $p < .001$, $d = 0.62$). Od ukupnoga broja parova većina je živjela zajedno i bila u braku (62 %), 22 % parova živjelo je zajedno, ali nije bilo u braku, dok 16 % parova nije bilo u braku i živjelo je odvojeno. Većina parova imala je djecu (60.6 %). Sudionici su uglavnom bili zaposleni (79.5 % muškaraca i 72.6 % žena). Nezaposleno je bilo 2.8 % muškaraca i 9.3 % žena, studiralo je 9.5 % muškaraca i 14.4 % žena, dok je 6.2 % muškaraca i 1.4 % žena bilo umirovljeno. Srednjoškolsko obrazovanje steklo je 52.1 % muškaraca i 43.3 % žena, višu i visoku stručnu spremu imalo je 41.9 % muškaraca i 54 % žena, osnovnoškolsko obrazovanje imalo je 4.2 % muškaraca i 0.9 % žena, dok je 1.9 % muškaraca i jednako toliko žena završilo poslijediplomski studij.

Sudionici su dali informirani pristanak, a zatim su ispunili upitnike metodom papir – olovka. Ispitivanje su u domovima ispitanika ili u prostorijama fakulteta provodili parovi studenata viših godina studija psihologije. Svi su ispitivači bili prethodno obučeni za provođenje ovoga ispitivanja. Partneri su upitnike ispunjavali istovremeno, ali bili su odvojeni, bez mogućnosti međusobnoga komuniciranja. Redoslijed upitnika variran je među parovima. Ispitivanje je bilo povjerljivo i od ispitanika se nisu tražili nikakvi podaci na temelju kojih bi mogli biti identificirani. Ispitivanje je trajalo oko pola sata i nakon završetka oba su člana para ispunjene upitnike stavila u omotnicu koja je zatim pred njima zalijepljena. Nije bilo nedostajućih podataka, a rezultati t -testova za nezavisne uzorke pokazali su da se rezultati ispitanika koji su ispunjavali upitnike u svojim domovima i onih koji su ih ispunjavali u prostorijama fakulteta međusobno značajno ne razlikuju ni na jednoj ispitivanoj varijabli (svi $p > .05$).

Mjerni instrumenti

Stilovi privrženosti mjereni su *Upitnikom interpersonalnih odnosa* (Relationships Questionnaire; Bartholomew i Horowitz, 1991). On se sastoji od četiriju odlomaka koji opisuju četiri prototipna stila privrženosti – sigurnu (pozitivan model i o sebi i o drugima), odbijajuću (pozitivan model o sebi, negativan o drugima), zaokupljenu (negativan model o sebi, pozitivan o drugima) i plašljivu privrženost (negativan model i o sebi i o drugima). Svaki odlomak opisuje po jedan od navedenih stilova privrženosti, a ispitanici odlomke procjenjuju na skali od 1 (*uopće me točno ne opisuje*) do 7 (*vrlo točno me opisuje*). Za određivanje ukupnih rezultata korišteno je kontinuirano bodovanje, odnosno, ukupni su rezultati za svaki stil privrženosti bile procjene ispitanika na svakome od četiriju odlomaka, te je tako svaki sudionik imao rezultat za svaki od četiriju stilova privrženosti. Rezultati prethodnih istraživanja općenito ukazuju na valjanost takvoga mjerenja privrženosti (Bartholomew i Horowitz, 1991; Lopez, 2019). Pouzdanosti dobivene metodom test – retest u intervalu od 3 do 52 tjedna (medijan 6.2 tjedna) iznose od .65 do .82 kod žena i od .52 do .71 kod muškaraca (Banse, 2004).

Da bismo zahvatili različite aspekte zadovoljstva vezom, korištena su tri upitnika. *Upitnik percipirane kvalitete veze* (Perceived Relationship Quality Components; Fletcher i sur., 2000) sastoji se od šest čestica koje se odnose na pojedine aspekte kvalitete veze – povjerenje, strast, ljubav, predanost, intimnost i zadovoljstvo (npr. *Koliko ste zadovoljni svojom vezom?*). Ispitanici su svaku česticu procjenjivali na skali od 1 (*uopće ne*) do 7 (*izrazito*). Na ovome uzorku ispitanika pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbachova alfa) te skale iznosi .89 i za žene i za muškarce.

Indeks zadovoljstva partnerom (Satisfaction index; Simpson, 1987) sastoji se od 11 čestica koje mjere zadovoljstvo različitim aspektima partnera kao što su financijski resursi, tjelesna privlačnost, pouzdanost/povjerenje itd. (npr. *Koliko ste zadovoljni financijskim resursima partnera?*). Ispitanici procjenjuju zadovoljstvo partnerom na skali od 1 (*vrlo nezadovoljan*) do 7 (*vrlo zadovoljan*). Na ovome uzorku ispitanika pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbachova alfa) te mjere iznosi .92 za žene i .89 za muškarce.

Skala bračne stabilnosti (Ćubela Adorić i Vugdelija, 2010), prilagođena i za druge vrste romantičnih veza osim bračne, sastoji se od 9 čestica na kojima ispitanici procjenjuju stabilnost i održivost svoje romantične veze (npr. *Bilo je nekih stvari zbog kojih sam se morao zamisliti nad budućnošću naše veze.*). Ispitanici su svaku česticu procjenjivali na skali od -3 (*potpuno netočno*) do 3 (*potpuno točno*). Njezina pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbachova alfa) na ovome uzorku ispitanika iznosi .75 za žene i .70 za muškarce.

Te su tri mjere relativno visoko pozitivno povezane i na uzorku žena i na uzorku muškaraca (Tablica 2.) pa je, da bismo dobili sveobuhvatniju mjeru ukupnoga zadovoljstva vezom, izračunan i ukupan rezultat koji uključuje sve tri pojedinačne

mjere. To je napravljeno faktorskom analizom na zajedničke faktore, korištenjem faktorskih bodova (metoda regresije), posebno na uzorku žena, a posebno na uzorku muškaraca. Sve su tri mjere visoko zasićene generalnim faktorom ($> .67$ kod žena i $> .61$ kod muškaraca) koji objašnjava 70.2 % zajedničke varijance kod žena (karakteristični korijen = 2.37) i 62.7 % kod muškaraca (karakteristični korijen = 2.37). Taj je sumarni pokazatelj nazvan ukupna evaluacija veze, a njegova pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbachova alfa) iznosi .83 i na ženskim i na muškim ispitanicima.

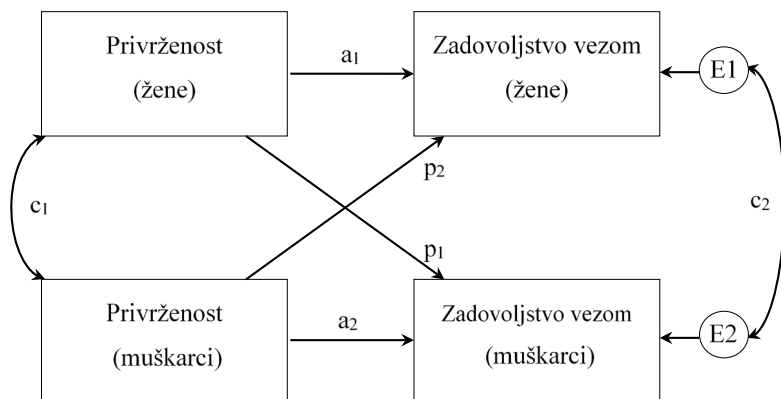
Rezultati

Statistički postupci

Zbog početne sličnosti, kao i zbog konvergencije koja se može dogoditi tijekom njihova zajedničkog života, podaci dobiveni na parovima često su međusobno povezani, što znači da su njihovi rezultati na korištenim mjerama ili sličniji ili različitiji nego kod osoba koje nisu članovi nekoga para (Kenny i sur., 2006). Da bismo kontrolirali međuzavisnost dijadnih podataka, u ovome je istraživanju korišten model međuzavisnosti aktera i partnera (*Actor-Partner Interdependence Model, APIM*; Kenny i sur., 2006). Opći model koji prikazuje odnos stilova privrženosti žena i muškaraca s njihovim zadovoljstvom vezom prikazan je na Slici 1.

Slika 1.

Opći model odnosa između stilova privrženosti žena i muškaraca i njihova zadovoljstva vezom

a_1 – akterski efekt žena

a_2 – akterski efekt muškaraca

c_1 – korelacija između nezavisnih varijabli

p_1 – partnerski efekt žena

p_2 – partnerski efekt muškaraca

c_2 – korelacija između rezidualnih varijabli

Taj analitički pristup omogućava istovremenu analizu odnosa između neke karakteristike pojedinca i njegova vlastitog ishoda (akterski efekt) te onoga između neke karakteristike pojedinca i ishoda njegova partnera (partnerski efekt). Dodatno, taj pristup omogućava kontrolu dvaju izvora međuzavisnosti podataka – korelaciju između nezavisnih varijabli i korelaciju između rezidualnih varijabli (Cook i Kenny, 2005). Na taj se način akterski efekti procjenjuju uz kontrolu partnerskih, a partnerski uz kontrolu akterskih. Korištenje toga statističkog postupka smanjuje vjerojatnost za alfa- i beta-pogreške, koje su posebno moguće kada se kao jedinica analize koriste pojedinačni ispitanici čiji su podaci međuzavisni, kao što je to slučaj kod romantičnih parova (Kenny i sur., 2006). Akterski efekt žena, odnosno muškaraca pokazuje jesu li njihovi stilovi privrženosti povezani s njihovim vlastitim procjenama zadovoljstva vezom. Partnerski efekt žena pokazuje jesu li njihovi stilovi privrženosti povezani s procjenom zadovoljstva vezom muškaraca, dok partnerski efekt muškaraca pokazuje jesu li njihovi stilovi privrženosti povezani s procjenom zadovoljstva vezom žena.

Da bismo odredili dijadni obrazac koji najbolje opisuje dijadne odnose, u svakoj je analizi izračunan i parametar k , koji je jednak omjeru između partnerskoga i akterskog efekta (Kenny i Ledermann, 2010). Iako je riječ o kontinuiranome pokazatelju, najzanimljivija su četiri opća dijadna obrasca: samo akterski, obrazac para, kontrastni i samo partnerski. Samo akterski obrazac pojavljuje se kada je akterski efekt različit od nule, a partnerski je efekt nulti ($k = 0$), što znači da nezavisna varijabla (u ovome slučaju stilovi privrženosti) ima učinak na ishodnu varijablu aktera (u ovome slučaju procjena zadovoljstva vezom), ali ne i na ishodnu varijablu partnera. Obrazac para pojavljuje se kada su akterski i partnerski efekti jednaki ($k = 1$) i on pokazuje da je ishodna varijabla podjednako povezana s vlastitom i s partnerovom nezavisnom varijablom. Kontrastni obrazac pojavljuje se ako su akterski i partnerski efekti veličinom jednaki, ali imaju suprotne predznake ($k = -1$), što znači da je ishodna varijabla osobe pozitivno predviđena njezinom nezavisnom varijablom, a negativno predviđena nezavisnom varijablom partnera. Samo partnerski obrazac relativno je rijedak i pojavljuje se ako je partnerski efekt različit od nule, a akterski efekt jednak nuli (Kenny i Ledermann, 2010). Interpretiraju se oni parametri k kod kojih je standardizirana vrijednost akterskoga efekta veća od .10 i kada su akterski i partnerski efekti statistički značajni. Za te je analize korištena besplatna mrežna aplikacija APIM_SEM (Stas i sur., 2018). Na temelju prethodnih nalaza o odnosu stilova privrženosti i sličnih konstrukata sa zadovoljstvom vezom (Luo, 2017) pretpostavljen je mali do srednji akterski efekt (.20) te nešto niži partnerski efekt (.15). S obzirom na korelaciju između nezavisnih varijabli članova para od .20 i korelaciju između rezidualnih varijabli od .50, veličina uzorka parova u ovome istraživanju omogućava snagu detekcije akterskih efekata od .97 i partnerskih efekata od .85 (Ackerman i Kenny, 2016). Deskriptivna statistika i razlike između žena i muškaraca na svim varijablama prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1.

Deskriptivni statistički pokazatelji i rodne razlike na svim varijablama

Varijable	Žene		Muškarci		<i>t</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Sigurna privrženost	4.32	1.61	4.33	1.56	0.06	0.01
Odbijajuća privrženost	3.59	1.68	4.10	1.59	3.47***	0.31
Zaokupljena privrženost	3.66	1.65	3.73	1.50	0.51	0.04
Plasljiva privrženost	3.18	1.69	3.04	1.55	0.99	0.09
Kvaliteta veze	36.94	5.03	37.38	4.66	1.35	0.09
Zadovoljstvo partnerom	65.12	9.53	67.33	8.02	3.74***	0.25
Stabilnost veze	52.15	7.12	53.40	6.34	2.64**	0.18

Napomena. *t* = rezultat *t*-testa; *d* = Cohenov *d*.

p* < .01. *p* < .001.

Dobiveni rezultati pokazuju da muškarci imaju značajno višu odbijajuću privrženost te da postižu značajno više rezultate na skalama zadovoljstva partnerom i stabilnosti veze. U Tablici 2. prikazane su korelacije između svih varijabli posebno za žene i za muškarce, kao i između žena i muškaraca.

Korelacije između stilova privrženosti partnera iznose .09 (*p* = .19) za sigurnu, .14 (*p* = .04) za odbijajuću, .20 (*p* = .004) za zaokupljenu i .25 (*p* < .001) za plasljivu privrženost. Veličina tih koeficijenata sličnosti na razini je onih koji se i inače dobivaju za različite karakteristike ličnosti (Watson i sur., 2004) i, usprkos tomu što su oni relativno niski, govori u prilog korištenju statističkih postupaka za međuzavisne podatke. Korelacije žena i muškaraca za različite aspekte kvalitete veze kreću se od .47 do .56 (svi *p* < .001), što je slično kao i u prethodnim istraživanjima (npr. Kardum i sur., 2018). Dobivene korelacije općenito pokazuju da su stilovi privrženosti žena i muškaraca relativno slabo povezani s različitim aspektima njihova zadovoljstva vezom. Ni ženska ni muška odbijajuća i zaokupljena privrženost ne pokazuju ni jednu značajnu povezanost s različitim aspektima zadovoljstva vezom žena i muškaraca. Očekivano, sigurna je privrženost pozitivno povezana s različitim aspektima zadovoljstva vezom, ali samo kod muškaraca, dok je plasljiva privrženost negativno povezana s različitim aspektima zadovoljstva vezom, i to više kod muškaraca nego kod žena. Gotovo sve značajne korelacije dobivene su unutar istoga procjenjivača, što govori u prilog akterskim efektima (Kenny i sur., 2006). Jedine značajne korelacije koje ukazuju na moguće partnerske efekte negativne su povezanosti plasljive privrženosti muškaraca sa zadovoljstvom partnerom i s ukupnom evaluacijom veze žena.

U Tablici 3. prikazani su akterski i partnerski efekti stilova privrženosti na kvalitetu veze, zadovoljstvo partnerom i stabilnost veze. Ukupno je provedeno 12 analiza, po jedna za svaku kombinaciju četiriju stilova privrženosti i triju različitih aspekata zadovoljstva vezom. Iako model međuzavisnosti aktera i partnera omogućava istovremeno uključivanje više parova nezavisnih i zavisnih varijabli,

Tablica 2.

Pearsonovi koeficijenti korelacije između svih varijabli kod žena i muškaraca te između žena i muškaraca

	Žene										Muškarci					
	SP	OP	ZP	PP	KV	ZPA	SV	UEV	SP	OP	ZP	PP	KV	ZPA	SV	UEV
SP																
OP	-.02															
ZP	.24***	.03														
PP	-.05	.15*	.45***													
KV	.10	-.05	-.08	-.11												
ZPA	.08	.02	-.07	-.13	.83***											
SV	.03	-.10	.03	-.08	.63***	.59***										
UEV	.09	-.04	-.07	-.12	.92***	.93***	.71***									
Muškarci																
SP																
OP	.09	.01	.15*	.13	.09	.07	.10	.09								
ZP	.01	.14*	.04	-.00	.07	.02	.01	.05	-.13							
PP	.13	.13	.20**	.14*	-.00	.02	.02	.01	.35***	-.12						
KV	.09	.06	.18**	.25***	-.11	-.16*	-.10	-.13	-.02	.18**	.36***					
ZPA	.08	.04	-.10	.01	.52***	.51***	.36***	.54***	.17*	-.06	-.01	-.18**				
SV	.04	-.02	-.10	-.05	.48***	.52***	.40***	.52***	.10	-.01	-.07	-.24***	.75***			
UEV	.04	.04	.04	.03	.29***	.27***	.47***	.32***	.14*	.00	-.01	-.02	.56***	.51***		
UEV	.07	.03	-.09	-.01	.53***	.54***	.42***	.56***	.16*	-.04	-.03	-.20**	.96***	.89***	.65***	

Napomena. SP = sigurna privrženost; OP = odbijajuća privrženost; ZP = zaokupljena privrženost; PP = plašljiva privrženost; KV = kvalitetna veze; ZPA = zadovoljstvo partnerom; SV = stabilnost veze; UEV = ukupna evaluacija veze.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Tablica 3.

Akterski i partnerski efekti stilova privrženosti na kvalitetu veze, zadovoljstvo partnerom i stabilnost veze

Prediktori	Kriterij	r_{ce}	Hi-kvadrat test (χ^2) ^a	Akterski efekti (β)		Partnerski efekti (β)		R^2	k	95 % IS		Dijadni obrazac	
				$\bar{Z} \rightarrow \bar{Z}$	$\bar{M} \rightarrow \bar{Z}$	$\bar{Z} \rightarrow \bar{Z}$	$\bar{M} \rightarrow \bar{Z}$			DG	GG		
Sigurna	Kvaliteta veze	.51***	4.60	.10	.08	.02	0.82	.02	0.82	-1.08	2.71	Ne može se odrediti	
		.53***	18.13**	.16*	.06	.03	.03	0.38	.03	0.38	-0.48	1.25	Akterski i obrazac para
		.52***	7.23	-.06	.08	.01	-.137	-.495	2.21	.01	-1.37	2.21	Ne može se odrediti
		.52***	8.40	-.07	.05	.01	-0.72	-2.82	1.39	.01	-0.72	1.39	Ne može se odrediti
Sigurna	Zadovoljstvo partnerom	.52***	22.80***	-.08	.01	.01	-0.19	.01	-0.19	-2.00	1.62	Ne može se odrediti	
		.52***	34.38***	.01	-.11	.01	-9.91	.01	-9.91	-147.22	127.39	Ne može se odrediti	
		.51***	28.13***	-.09	-.09	.02	1.07	3.75	.02	1.07	-1.61	3.75	Ne može se odrediti
		.52***	26.85***	-.19**	.06	.03	-0.28	0.36	.03	-0.28	-0.91	0.36	Samo akterski
Sigurna	Stabilnost veze	.47***	12.23*	.07	.06	.01	0.90	.01	0.90	-1.73	3.54	Ne može se odrediti	
		.48***	25.56***	.10	.03	.01	0.27	.01	0.27	-1.17	1.70	Ne može se odrediti	
		.47***	13.25*	.02	.02	.00	1.32	.00	1.32	-13.82	16.46	Ne može se odrediti	
		.48***	16.84*	.02	.04	.00	4.45	.00	4.45	-131.84	140.74	Ne može se odrediti	
Sigurna	Stabilnost veze	.47***	13.25*	-.08	.04	.01	-0.50	.01	-0.50	-2.49	1.48	Ne može se odrediti	
		.48***	25.56***	-.05	-.09	.01	1.49	.01	1.49	-3.34	6.33	Ne može se odrediti	
		.47***	13.25*	-.09	-.14*	.03	1.62	.03	1.62	-1.58	4.81	Ne može se odrediti	
		.48***	16.84*	-.24***	-.01	.06	-0.03	0.48	.06	-0.03	-0.54	0.48	Samo akterski
Sigurna	Stabilnost veze	.47***	12.23*	.03	.10	.01	4.10	.01	4.10	-18.60	26.80	Ne može se odrediti	
		.48***	25.56***	.13*	.03	.02	0.23	.02	0.23	-0.78	1.23	Akterski i obrazac para	
		.47***	13.25*	-.11	.03	.01	-0.27	.01	-0.27	-1.59	1.05	Ne može se odrediti	
		.48***	16.84*	-.01	.04	.00	-5.64	.00	-5.64	-109.73	98.45	Ne može se odrediti	
Sigurna	Stabilnost veze	.47***	13.25*	.02	.01	.00	0.66	.00	0.66	-7.11	8.42	Ne može se odrediti	
		.48***	25.56***	-.02	.05	.00	-2.67	.00	-2.67	-26.17	20.83	Ne može se odrediti	
		.47***	13.25*	-.06	-.09	.01	1.57	.01	1.57	-3.15	6.28	Ne može se odrediti	
		.48***	16.84*	-.03	.04	.00	-1.34	.00	-1.34	-8.65	5.97	Ne može se odrediti	

Napomena. r_{ce} = korelacija između pogrešaka kriterijskih varijabli žena i muškaraca; \bar{Z} = žene; \bar{M} = muškarci; β = standardizirani beta-koeficijent; R^2 = koeficijent determinacije; k = onjner partnerskoga i akterskog efekta; 95 % IS = interval sigurnosti za k ; DG = donja granica za 95 % IS; GG = gornja granica za 95 % IS;

^a Stupnjevi slobode za sve hi-kvadrat testove iznose 6.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

takva je analitička strategija odabrana zbog nekoliko razloga. Prije svega, povećanje broja varijabli povećava broj parametara koje treba procijeniti, a uključivanje svih 8 nezavisnih varijabli (po četiri stila privrženosti žena i muškaraca) i 6 zavisnih (po tri aspekta zadovoljstva vezom žena i muškaraca) u jednu analizu zahtijevalo bi znatno veći broj parova. Nadalje, dobivene korelacije među stilovima privrženosti i kod žena (prosječna apsolutna korelacija iznosi .16) i kod muškaraca (prosječna apsolutna korelacija iznosi .19) relativno su niske, što također opravdava zasebnu analizu svakoga stila privrženosti. Nakraju, i teorijski razlozi govore u prilog zasebnim analizama. Naime, određena razina povezanosti među stilovima privrženosti očekivana je jer su oni nastali kombinacijom dvaju tipova internalnih radnih modela, modela o sebi i modela o drugima, te nužno sadrže zajedničke elemente. Tako je, primjerice, pozitivna povezanost zaokupljene i plašljive privrženosti, koja je dobivena i kod žena i kod muškaraca, posljedica toga što oba stila privrženosti uključuju negativan pogled na sebe. Zbog toga tek zasebnim analizama svakoga stila privrženosti možemo dobiti njihove jedinstvene učinke na različite aspekte zadovoljstva vezom jer bi u protivnome njihovo simultano uključivanje u jednu analizu bilo vrlo slično prethodnim istraživanjima koja su bila usmjerena na ispitivanje učinaka dimenzija anksiozne i izbjegavajuće privrženosti.

Dobiveni rezultati pokazuju da je većina hi-kvadrat testova značajna, što pak pokazuje da se žene i muškarci mogu tretirati kao različiti, odnosno odvojivi članovi para (Kenny i sur., 2006). Premda neki hi-kvadrat testovi nisu bili statistički značajni, radi lakše usporedbe rezultata članovi dijada kroz sve su analize tretirani kao odvojivi, što je postupak koji u takvim slučajevima predlažu Kenny i Lederman (2010). Zbog toga je u svim analizama kao pokazatelj povezanosti među članovima dijada korišten Pearsonov koeficijent korelacije. Kao što je očekivano na temelju korelacijskih analiza (Tablica 2.), odbijajuća i zaokupljena privrženost nemaju nijedan značajan akterski ili partnerski efekt na različite aspekte zadovoljstva vezom. Sigurna privrženost ima pozitivan akterski efekt na kvalitetu i stabilnost veze muškaraca, dok plašljiva privrženost ima negativan akterski efekt na kvalitetu veze i zadovoljstvo partnerom, također kod muškaraca. Kada je riječ o partnerskim efektima, plašljiva privrženost muškaraca ima negativan efekt na ženske procjene zadovoljstva partnerom. Iako su dobiveni neki tipični dijadni obrasci, ni kod jednoga od njih nije zadovoljen uvjet za njihovu interpretaciju jer ni u jednome slučaju partnerski efekti nisu bili statistički značajni. To nam, s jedne strane, govori da su efekti stilova privrženosti jednoga člana para na različite aspekte zadovoljstva vezom drugoga člana relativno slabi. S druge strane, čini se da dijadni obrasci reprezentirani parametrom k nisu prikladni za opis povezanosti između stilova privrženosti i zadovoljstva vezom. Moguće je, naime, da je ta povezanost složenija i da se ne može dobro opisati parametrom koji se odnosi na idealne tipove dijadnih obrazaca. U Tablici 4. prikazani su akterski i partnerski efekti stilova privrženosti na ukupnu evaluaciju veze. Zbog prethodno navedenih razloga i u tome su slučaju provedene četiri analize, po jedna za svaki stil privrženosti zasebno.

Tablica 4.
Akterski i partnerski efekti stilova privrženosti na ukupnu evaluaciju veze

Prediktori	Kriterij	r_{ce}	Hi-kvadrat test (χ^2) ^a	Akterski efekti (β)		Partnerski efekti (β)		R^2	k	95 % IS		Dijadni obrazac
				$\check{Z} \rightarrow \check{Z}$	$M \rightarrow M$	$M \rightarrow \check{Z}$	$\check{Z} \rightarrow M$			DG	GG	
Sigma		.56***	13.58*	.09	.08	.05	.06	.02	0.96	-1.29	3.20	Ne može se odrediti
Odbijajuća		.57***	27.19***	-.04	-.05	-.04	.03	.00	-1.40	-6.51	3.70	Akterski i obrazac para Ne može se odrediti
Zaokupljena		.56***	16.18*	-.07	-.01	-.07	.02	.01	-0.34	-2.36	1.67	Ne može se odrediti
Plasljiva		.56***	17.83**	-.09	-.21**	-.09	-.11	.01	5.93	-53.52	65.38	Ne može se odrediti
	Kupna evaluacija veze							.03	1.30	-1.48	4.09	Ne može se odrediti
	Ukupna evaluacija veze							.04	-0.20	-0.77	0.38	Samo akterski

Napomena. r_{ce} = korelacija između pogrešaka kriterijskih varijabli žena i muškaraca; \check{Z} = žene; M = muškarci; β = standardizirani beta-koeficijent; R^2 = koeficijent determinacije; k = omjer partnerskoga i akterskog efekta; 95 % IS = interval sigurnosti za k ; DG = donja granica za 95 % IS; GG = gornja granica za 95 % IS.

^a Stupnjevi slobode za sve hi-kvadrat testove iznose 6.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Rezultati koji se odnose na ukupnu evaluaciju veze još jednom pokazuju da sigurna privrženost na nju ima pozitivan, a plašljiva privrženost negativan akterski efekt, i to samo kod muškaraca.

Rasprava

Prethodna istraživanja akterskih i partnerskih efekata privrženosti bila su uglavnom usmjerena na dimenzije anksiozne i izbjegavajuće privrženosti (npr. Candel i Turliuc, 2019; Li i Chan, 2012), dok je znatno manje istraživanja koristilo klasifikaciju stilova privrženosti koju su predložili Bartholomew i Horowitz (1991). Stoga je cilj ovoga istraživanja bio ispitati akterske i partnerske efekte sigurne, odbijajuće, zaokupljene i plašljive privrženosti na različite aspekte zadovoljstva vezom, i to na relativno velikome uzorku heteroseksualnih romantičnih parova.

Pretpostavili smo da će sigurna privrženost imati pozitivne, a plašljiva privrženost negativne akterske i partnerske efekte i kod žena i kod muškaraca, dok će efekti odbijajuće i zaokupljene privrženosti biti negativni, ali manje negativni nego efekti plašljive privrženosti. Dobiveni su rezultati samo djelomično potvrdili navedenu hipotezu. Treba napomenuti da je općenito dobiveno relativno malo značajnih i akterskih i partnerskih efekata te da je njihova veličina relativno mala. U metaanalitičkome istraživanju efekata dimenzija anksioznosti i privrženosti na zadovoljstvo vezom dobivene su nešto više, ali ipak relativno niske veličine i akterskih i partnerskih efekata (Candel i Turliuc, 2019). Mogući uzrok nešto nižih efekata u ovome istraživanju mogli bi biti suženi varijabiliteti i stilova privrženosti i različitih aspekata zadovoljstva vezom, što je moglo smanjiti koeficijente korelacije. Suženi varijabilitet stilova privrženosti mogao bi biti posljedica mjerenja svakoga stila samo jednom česticom, dok su procjene zadovoljstva pomaknute prema pozitivnijim vrijednostima (Tablica 1.). Akterski efekti dobiveni su samo kod muškaraca i oni pokazuju da je njihova sigurna privrženost pozitivno, a plašljiva privrženost negativno povezana s većinom pokazatelja kvalitete veze. Ti su rezultati još jedna potvrda prethodnih nalaza o odnosu tih dvaju stilova privrženosti i zadovoljstva vezom, koji govore da je pozitivna percepcija sebe i partnera u podlozi višega zadovoljstva vezom, a negativna nižega (Fitzpatrick i Lafontaine, 2017; Gleeson i Fitzgerald, 2014; Goodboy i Bolkan, 2011). Sigurno privrženi pojedinci imaju veći osjećaj kohezije u vezi (Egeci i Gencoz, 2011), spremni su emocionalno se približiti svojem partneru, ne ustručavaju se s njime dijeliti svoju intimu (Goodboy i Bolkan, 2011), a imaju i bolje strategije rješavanja partnerskih konflikata (Mikulincer i Shaver, 2016). Oni romantičnu vezu percipiraju kao nagrađujuće iskustvo u kojemu imaju priliku zadržati svoju autonomiju, ali je osigurati i partneru, uz istovremeno zadržavanje bliskosti (Bradford i sur., 2002). Nasuprot tomu, plašljivo privržene osobe očekuju negativne ishode iz romantične veze, međutim, usprkos tomu stupaju u njih jer one pozitivno djeluju na njihovu narušenu sliku o sebi. Istodobno s traženjem odobravanja i prihvaćanja partnera, plašljivo privržene

osobe izrazito su reaktivne na partnerovo ponašanje, pogotovo na potencijalne znakove odbijanja (Feeney, 2002). Sve to zajedno dovodi do toga da one neprestano variraju između samoće i težnje približavanju partneru (Sonkin i Dutton, 2003). Neki njihovi kognitivni procesi povezani s percepcijom i pamćenjem govore o mogućim mehanizmima koji su u podlozi njihova manjeg zadovoljstva vezom. Tako su, primjerice, plašljivo privrženi pojedinci osjetljiviji na promjene u facijalnome izražavanju emocija svojih partnera i na temelju njih ranije procjenjuju početak emocije u usporedbi s osobama s drugim stilovima privrženosti (Fraley i sur., 2006) te se bolje dosjećaju negativnih interpersonalnih događaja (Gentzler i Kerns, 2006).

Dobiveni rezultati sugeriraju da su obje temeljne dimenzije privrženosti, i anksioznost i izbjegavanje, važne za doživljaj zadovoljstva, odnosno nezadovoljstva vezom, i to na aditivan način. Naime, na temelju istraživanja efekata dimenzija anksiozne i izbjegavajuće privrženosti na zadovoljstvo odnosom (Li i Chan, 2012), kao i na temelju nalaza koji pokazuju da sigurna privrženost jednoga roditelja može kompenzirati ili ublažiti nesigurnu privrženost drugoga (Verschueren i Marcoen, 1999), mogli bismo pretpostaviti da će, ako su obje dimenzije usklađene u pozitivnome smjeru (niska anksioznost i nisko izbjegavanje), prevladavati zadovoljstvo, a ako su usklađene u negativnome smjeru (visoka anksioznost i visoko izbjegavanje), prevladavat će nezadovoljstvo. Ostala dva stila privrženosti, zaokupljena i odbijajuća, nemaju značajnih efekata na zadovoljstvo vezom jer je moguće da se njihovi pozitivni i negativni aspekti međusobno poništavaju. To ukazuje na to da, barem kada je riječ o zadovoljstvu vezom, prisustvo jednoga pozitivnog aspekta privrženosti (niska anksioznost ili nisko izbjegavanje) može imati zaštitnu funkciju, ali isto tako i da prisustvo jednoga negativnog aspekta (visoka anksioznost ili visoko izbjegavanje) može predstavljati faktor rizika.

Prethodna istraživanja najčešće ne nalaze rodne razlike u odnosu stilova privrženosti i zadovoljstva vezom (Candel i Turliuc, 2019; Gleeson i Fitzgerald, 2014) ili pak nalaze vrlo slabe razlike koje prestaju biti značajne nakon korekcije za broj testova (Li i Chan, 2012). Međutim, u ovome su istraživanju akterski efekti dobiveni samo kod muškaraca. Čini se da bi to mogla biti posljedica rodnih razlika u potrebi za autonomijom, koja je viša kod muškaraca, te u potrebi za bliskošću i intimnošću, koja je izraženija kod žena (Mikulincer i Shaver, 2016). S time je u skladu i partnerski efekt koji je dobiven samo kod žena, a koji pokazuje da su one manje zadovoljne ako je njihov partner više plašljivo privržen. Prethodna su istraživanja pokazala da su za pojedince s plašljivom privrženošću karakteristični disfunkcionalni obrasci ponašanja, misli i emocija u vezama, što dovodi do nižega zadovoljstva vezom ne samo kod njih, nego i kod njihovih partnera (Gleeson i Fitzgerald, 2014). Romantične veze plašljivo privrženih osoba obilježavaju preispitivanje sebe i partnera, nisko povjerenje u partnera, izbjegavanje otvaranja i rjeđe oslanjanje na partnera, što sustavno onemogućava kvalitetan stupanj zajedničke komunikacije (Conradi i sur., 2017). Emocionalna nedostupnost partnera destruktivna je za recipročnost u vezi (Stafford i Canary, 2006), odnosno, ona dovodi

do narušavanja emocionalne klime veze, na koju su više osjetljive žene (Conradi i sur., 2017).

Hipoteze koje se odnose na različite aspekte kvalitete veze također su samo djelomično potvrđene. Sigurna privrženost, koja uključuje pozitivan model o sebi i o drugima, nešto je više povezana s mjerama koje obuhvaćaju interpersonalne aspekte veze, odnosno procjenu kvalitete i stabilnosti veze. Također, kao što je i pretpostavljeno, plašljiva privrženost ostvaruje naj snažnije efekte na percepciju zadovoljstva partnerom. Međutim, hipoteze o efektima odbijajuće privrženosti na percepciju zadovoljstva partnerom i plašljive privrženosti na percepciju stabilnosti veze nisu potvrđene.

Iako nije dobiveno mnogo efekata, rezultati ovoga istraživanja ukazuju na to da zadovoljstvo vezom nije samo pod utjecajem osobnih karakteristika, nego je u određenoj mjeri i relacijski fenomen, odnosno, da veza između stilova privrženosti i zadovoljstva vezom nije samo intrapersonalna, nego je u određenoj mjeri i interpersonalna. Bolje razumijevanje toga kako karakteristike jednoga člana para mogu djelovati na zadovoljstvo drugoga mogu imati važne implikacije na terapijske tretmane. Prije svega, dobiveni rezultati pokazuju da je u takvim tretmanima važno imati podatke o stilovima privrženosti, posebno o sigurnoj i plašljivoj, obaju članova para. Pritom treba uzeti u obzir da obje temeljne dimenzije privrženosti, anksioznost i izbjegavanje, mogu imati jedinstvene utjecaje na terapijski proces. Strah od odbacivanja i izbjegavanje intimnosti važne su kliničke informacije za kreiranje adaptivnijih interakcijskih uzoraka koji će kod partnera poticati sigurnu privrženost. U tome je smislu obećavajuća emocionalno usmjerena partnerska terapija (Johnson, 2024) koja promjenama emocionalnih iskustava povećava emocionalnu bliskost među partnerima, što dovodi do smanjenja nesigurne privrženosti i povećanja zadovoljstva vezom obaju članova para (Wiebe i Johnson, 2016).

Ovo istraživanje ima nekoliko ograničenja koja bi trebalo uzeti u obzir u budućim ispitivanjima ovoga problema. Jedno je od njih transverzalni nacrt istraživanja koji onemogućava kauzalno zaključivanje. Nadalje, u istraživanje su uključeni samo oni partneri koji su trenutno romantičnoj vezi, a ne i oni koji više nisu, što bi djelomično moglo utjecati na dobivene rezultate. Naime, efekti nekih stilova privrženosti, prije svega plašljive, mogli bi biti i negativniji nego što pokazuju dobiveni rezultati, što je nakraju moglo dovesti i do prekida takvih veza. Određeni utjecaj na dobivene rezultate mogla je imati i sklonost prema socijalno poželjnim odgovorima, i pri procjenama stilova privrženosti i pri procjenama zadovoljstva vezom, što je dodatno moglo suziti varijabilitet procjena, a time i veličinu povezanosti. Stoga bi u budućim istraživanjima, osim samoprocjena, trebalo koristiti i druge izvore podataka, npr. procjene partnera ili prijatelja. Jedan je od nedostataka i korištena mjera privrženosti, koja je relativno jednostavna, ali i ograničena u psihometrijskim karakteristikama i nekim sadržajnim elementima koji mogu dovesti do problema konstruktne valjanosti. Tako, primjerice, sigurna privrženost mjerena tim upitnikom može pokazivati nisku pouzdanost (Ravitz i sur., 2010), dok rezultati

na nesigurnim oblicima privrženosti ne moraju nužno korespondirati s istovrsnim stilovima privrženosti izmjerenima drugim mjerama (Crowell i sur, 1999).

Literatura

- Ackerman, R. A. i Kenny, D. A. (2016). *APIMPowerR: An interactive tool for actor-partner interdependence model power analysis* [Računalni softver]. <https://robert-ackerman.shinyapps.io/APIMPowerRdis/>
- Back, M. D. i Vazire, S. (2015). The social consequences of personality: Six suggestions for future research. *European Journal of Personality*, 29(2), 296–307.
<https://doi.org/10.1002/per.1998>
- Banse, R. (2004). Adult attachment and marital satisfaction: Evidence for dyadic configuration effects. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(2), 273–282.
<https://doi.org/10.1177/0265407504041388>
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147–178.
<https://doi.org/10.1177/0265407590072001>
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226–244.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.
- Bradford, S., Feeney, J. i Campbell, L. (2002). Links between attachment orientations and dispositional and diary-based measures of disclosure in dating couples: A study of actor and partner effects. *Personal Relationships*, 9(4), 491–506.
<https://doi.org/10.1111/1475-6811.00031>
- Brennan, K. A., Clark, C. L. i Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. U: J. A. Simpson i W. S. Rholes (Ur.), *Attachment theory and close relationships* (str. 46–76). The Guilford Press.
- Butzer, B. i Campbell, L. (2008). Adult attachment, sexual satisfaction, and relationship satisfaction: A study of married couples. *Personal Relationships*, 15(1), 141–154.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2007.00189.x>
- Candel, O. S. i Turliuc, M. N. (2019). Insecure attachment and relationship satisfaction: A meta-analysis of actor and partner associations. *Personality and Individual Differences*, 147, 190–199. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.04.037>
- Collins, N. L., i Read, S. J. (1994). Cognitive representations of attachment: The structure and function of working models. U: K. Bartholomew i D. Perlman (Ur.), *Advances in personal relationships, Vol. 5. Attachment processes in adulthood* (str. 53–90). Jessica Kingsley Publishers.

- Conradi, H. J., Noordhof, A., Dingemanse, P., Barelids, D. P. H. i Kamphuis, J. H. (2017). Actor and partner effects of attachment on relationship satisfaction and sexual satisfaction across the genders: An APIM approach. *Journal of Marital and Family Therapy*, 43(4), 700–716. <https://doi.org/10.1111/jmft.12222>
- Cook, W. L. i Kenny, D. A. (2005). The Actor-Partner Interdependence Model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101–109. <https://doi.org/10.1080/01650250444000405>
- Crowell, J. A., Treboux, D. i Waters, E. (1999). The adult attachment interview and the relationship questionnaire: Relations to reports of mothers and partners. *Personal Relationships*, 6(1), 1–18. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1999.tb00208.x>
- Ćubela Adorić, V. i Vugdelija, P. (2010). Skala bračne stabilnosti. U: I. Tucak Junaković, V. Ćubela Adorić, A. Proroković i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, Vol. 5 (str. 17–22). Sveučilište u Zadru.
- Egeci, I. S. i Gencoz, T. (2011). The effects of attachment styles, problem-solving skills, and communication skills on relationship satisfaction. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 30, 2324–2329. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.453>
- Feeney, J. A. (1994). Attachment style, communication patterns, and satisfaction across the life cycle of marriage. *Personal Relationships*, 1(4), 333–348. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1994.tb00069.x>
- Fitzpatrick, J. i Lafontaine, M.-F. (2017). Attachment, trust, and satisfaction in relationships: Investigating actor, partner, and mediating effects. *Personal Relationships*, 24(3), 640–662. <https://doi.org/10.1111/pere.12203>
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). The measurement of perceived relationship quality components: A confirmatory factor analytic approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 340–354. <http://dx.doi.org/10.1177/0146167200265007>
- Fraley, R. C., Niedenthal, P. M., Marks, M., Brumbaugh, C. i Vicary, A. (2006). Adult attachment and the perception of emotional expressions: Probing the hyperactivating strategies underlying anxious attachment. *Journal of Personality*, 74(4), 1163–1190. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00406.x>
- Gallo, L., Smith, T. W. i Ruiz, J. M. (2003). An interpersonal analysis of adult attachment style: Circumplex descriptions, recalled developmental experiences, self-representations, and interpersonal functioning in adulthood. *Journal of Personality*, 71(2), 141–181. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-6494.7102003>
- Genzler, A. i Kerns, K. (2006). Adult attachment and memory of emotional reactions to negative and positive events. *Cognition & Emotion*, 20(1), 20–42. <https://doi.org/10.1080/02699930500200407>
- Gleeson, G. i Fitzgerald, A. (2014). Exploring the association between adult attachment styles in romantic relationships, perceptions of parents from childhood and relationship satisfaction. *Health*, 6(13), 1643–1661. <https://doi.org/10.4236/health.2014.613196>

- Goodboy, A. K. i Bolkan, S. (2011). Attachment and the use of negative relational maintenance behaviors in romantic relationships. *Communication Research Reports*, 28(4), 327–336. <https://doi.org/10.1080/08824096.2011.616244>
- Goodboy, A. K., Dainton, M., Borzea, D. i Goldman, Z. W. (2017). Attachment and negative relational maintenance: Dyadic comparisons using an actor-partner interdependence model. *Western Journal of Communication*, 81(5), 541–559. <https://doi.org/10.1080/10570314.2017.1302601>
- Guerrero, L. K. (1998). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 5(3), 273–291. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00172.x>
- Hassebrauck, M. i Fehr, B. (2002). Dimensions of relationship quality. *Personal Relationships*, 9(3), 253–270. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00017>
- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Henderson, A. J. Z., Bartholomew, K., Trinke, S. J. i Kwong, M. J. (2005). When loving means hurting: An exploration of attachment and intimate abuse in a community sample. *Journal of Family Violence*, 20(4), 219–230. <https://doi.org/10.1007/s10896-005-5985-y>
- Johnson, S. M. (2004). *The practice of emotionally focused couple therapy: Creating connection*. Brunner-Routledge.
- Kardum, I., Hudek-Knezevic, J., Mehic, N. i Pilek, M. (2018). The effects of similarity in the dark triad traits on the relationship quality in dating couples. *Personality and Individual Differences*, 131, 38–44. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.04.020>
- Kenny, D. A., Kashy, D. i Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. Guilford Press.
- Kenny, D. A. i Ledermann, T. (2010). Detecting, measuring, and testing dyadic patterns in the actor-partner interdependence model. *Journal of Family Psychology*, 24(3), 359–366. <https://doi.org/10.1037/a0019651>
- La Valley, A. G. i Guerrero, L. K. (2012). Perceptions of conflict behavior and relational satisfaction in adult parent–child relationships: A dyadic analysis from an attachment perspective. *Communication Research*, 39(1), 48–78. <https://doi.org/10.1177/0093650210391655>
- Li, T. i Chan, D. K. S. (2012). How anxious and avoidant attachment affect romantic relationship quality differently: A meta-analytic review. *European Journal of Social Psychology*, 42(4), 406–419. <https://doi.org/10.1002/ejsp.1842>
- Lopez, F. G. (2019). Adult attachment security. U: M. W. Gallagher i S. J. Lopez (Ur.), *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures* (str. 267–283). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000138-017>
- Luo, S. (2017). Assortative mating and couple similarity: Patterns, mechanisms, and consequences. *Social and Personality Psychology Compass*, 11(8), članak e12337. <https://doi.org/10.1111/spc3.12337>

- Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2016). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. The Guilford Press.
- Molero, F., Shaver, P. R., Ferrer, E., Cuadrado, I. i Alonso-Arbiol, I. (2011). Attachment insecurities and interpersonal processes in Spanish couples: A dyadic approach. *Personal Relationships, 18*(4), 617–629. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2010.01325.x>
- Neyer, F. J. i Voigt, D. (2004). Personality and social network effects on romantic relationships: A dyadic approach. *European Journal of Personality, 18*(4), 279–299. <https://doi.org/10.1002/per.519>
- Orth, U. (2013). How large are actor and partner effects of personality on relationship satisfaction? The importance of controlling for shared method variance. *Personality and Social Psychology Bulletin, 39*(10), 1359–1372. <https://doi.org/10.1177/0146167213492429>
- Parker, M. L., Johnson, L. N. i Ketring, S. A. (2012). Adult attachment and symptom distress: A dyadic analysis of couples in therapy. *Journal of Family Therapy, 34*(3), 321–344. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2012.00598.x>
- Pistole, M. C. (1989). Attachment in adult romantic relationships: Style of conflict resolution and relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships, 6*(4), 505–510. <https://doi.org/10.1177/026540758906400>
- Rasco, D. i Warner, R. M. (2017). Relationship authenticity partially mediates the effects of attachment on relationship satisfaction. *The Journal of Social Psychology, 157*(4), 445–457. <https://doi.org/10.1080/00224545.2016.1229253>
- Ravitz, P., Maunder, R., Hunter, J., Sthankiya, B. i Lancee, W. (2010). Adult attachment measures: A 25-year review. *Journal of Psychosomatic Research, 69*(4), 419–432. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.08.006>
- Saavedra, M. C., Chapman, K. E. i Rogge, R. D. (2010). Clarifying links between attachment and relationship quality: Hostile conflict and mindfulness as moderators. *Journal of Family Psychology, 24*(4), 380–390. <https://doi.org/10.1037/a0019872>
- Shaver, P. R. i Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attachment & Human Development, 4*(2), 133–161. <https://doi.org/10.1080/14616730210154171>
- Simpson, J. A. (1987). The dissolution of romantic relationships: Factors involved in relationship stability and emotional distress. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(4), 683–692. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.53.4.683>
- Sonkin, D. J. i Dutton, D. (2003). Treating assaultive men from an attachment perspective. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 7*(1–2), 105–133. https://doi.org/10.1300/J146v07n01_06
- Sroufe, L. A., Egeland, B., Carlson, E. i Collins, W. A. (2005). Placing early attachment experiences in developmental context: The Minnesota longitudinal study. U: K. E. Grossmann, K. Grossmann i E. Waters (Ur.), *Attachment from infancy to adulthood: The major longitudinal studies* (str. 48–70). The Guilford Press.

- Stafford, L. i Canary, D. J. (2006). Equity and interdependence as predictors of relational maintenance strategies. *The Journal of Family Communication*, 6(4), 227–254. https://doi.org/10.1207/s15327698jfc0604_1
- Stas, L., Kenny, D. A., Mayer, A. i Loeys, T. (2018). Giving dyadic data analysis away: A user-friendly app for actor-partner interdependence models. *Personal Relationships*, 25(1), 103–119. <https://doi.org/10.1111/pere.12230>
- Verschuere, K. i Marcoen, A. (1999). Representation of self and socioemotional competence in kindergartners: Differential and combined effects of attachment to mother and father. *Child Development*, 70(1), 183–201. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00014>
- Watson, D., Klohnen, E. C., Casillas, A., Simms, E. N., Haig, J. i Berry, D. S. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of Personality*, 72(5), 1030–1068. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00289.x>
- Wiebe, S. A. i Johnson, S. M. (2016). A review of the research in emotionally focused therapy for couples. *Family Process*, 55(3), 390–407. <https://doi.org/10.1111/famp.12229>

Attachment Styles and Satisfaction With Different Aspects of Romantic Relationships: Dyadic Analysis

Abstract

The effects of attachment styles on the relationship satisfaction of both members of the couple were examined on a sample of 215 heterosexual romantic couples. The Interpersonal Relationship Questionnaire, which measures four attachment styles - secure, dismissive, preoccupied, and fearful - was used. Relationship satisfaction was operationalized by three indicators: perceived relationship quality, satisfaction with one's partner, and relationship stability assessment. Based on these three indicators, an overall evaluation of the relationship was calculated. By its nature, relationship satisfaction is an interpersonal phenomenon, connected not only to one's own characteristics but also to those of the partner. Therefore, the actor-partner interdependence model was used for data analysis, enabling the analysis of the relationship between an individual's attachment styles and indicators of their relationship satisfaction (actor effects), as well as the relationship between their attachment styles and indicators of their partner's relationship satisfaction (partner effects). The results showed that secure attachment has a positive actor effect on the quality and stability of men's relationships, as well as on overall evaluation of the relationship, while fearful attachment has a negative actor effect on relationship quality, partner satisfaction, and overall evaluation of the relationship, also only in men. One partner effect was obtained, indicating that women are less satisfied with partners who have higher levels of fearful attachment. The importance of the results obtained in the context of previous research, which has mostly been conducted on individuals, was emphasized, and some potential clinical implications were also mentioned.

Keywords: attachment styles, relationship satisfaction, romantic couples, actor effects, partner effects

Primljeno: 18. 3. 2024.

